

עשה דוחה לא תעשה

(1) רמב"ן (משנה כ. ג.)

ואמת הוא ג"כ כי מדת זכור רמזו במצות עשה, והוא היוצא ממדת האהבה והוא למדת הרחמים, כי העושה מצות אדוניו אהוב לו ואדוניו מרחם עליו, ומדת שמור במצות לא תעשה, והוא למדת הדין ויוצא ממדת היראה, כי הנשמר מעשות דבר הרע בעיני אדוניו ירא אותו, ולכן מצות עשה גדולה ממצות לא תעשה, כמו שהאבהה גדולה מהיראה, כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו הוא גדול מהנשמר מעשות הרע בעיניו, ולכך אמרו דאתי עשה ודחי לא תעשה, ומפני זה יהיה העונש במצות לא תעשה גדול ועושיין בו דין כגון מלקות ומיתה, ואין עושיין בו דין במצות עשה כלל אלא במורדין, כמו לולב וציצית איני עושה, סוכה איני עושה, שסנהדרין היו מכיין אותו עד שיקבל עליו לעשות או עד שתצא נפשו:

שו"ת מהרי"ק (סימן קל"ט)

ואשר כתבת דטעם דחיית עשה ללא תעשה משום... דכי אזהרה קרא בלא תעשה לא דבר בלשון מקום מצוה כלל כמו כלאים בציצית ודומיהם – אמינא דכי ניים ושכיב מר אמרה להא שמעתתא חדא דהלשון דעשה דוחה ל"ת לא משמע הכי ... ועוד דלפי סברתך גם בלא תעשה שיש בו כרת הל"ל דלידחי ליה עשה מהאי טעמא ואנן קי"ל דאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת.

(2) רב נסים גאון (משנה ק"א ע"א)

ואמרו חכמים שדבר זה עיקר הוא שנסמוך עליו... שבעת שאירע חיוב מצות עשה נדחה האזהרה שהיא לא תעשה ונקיים הציווי שהוא עשה ותבוא מצות עשה ותדחה לא תעשה כי האזהרה של לאו על זה התנאי נאמרה ובה הפירוש שפירשנו יסיר מלבך ספק גדול שמסתפקין בו בני אדם ושואלין עליו והוא שאומרין מאחר שאנו יודעין שאזהרת לאו קשה מציווי עשה היאך יבא עשה וידחה האזהרה של לאו שהיא חמורה ממנו ומדרך הידוע שהחמור דוחה הקל ולא עוד אלא שפעמים שעולה על דעתן שיש בענין הזה ענין חזרה בדבר הראשון והתשובה הוא מה שהקדמנו שהאזהרה של לאו כך נאמרה מיוחדת וכי הציווי של עשה תנאי הוא בה וכן אמרו רז"ל (ספרי פ' תצא) מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים בני שנה שניהן בדיבור אחד נאמרו ערות אשת אחיך ויבמה יבוא עליה שניהן בדיבור אחד נאמרו מה שאי אפשר לבשר ודם לומר שנא' אחת דיבר אלהים שתים זו שמענו הבן דבר זה ושמור אותו כי הוא ספק גדול והרי גלינו אותו ומזה העיקר אמרו רז"ל בתלמוד כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה לא תעשה.

(4) רמב"ן (משנה כ. ג.)

וזכר אשר אמרתי אליכם תשמרו. לעשות כל מצות עשה באזהרה שכל שמירה שצתורה אזהרה היא במקום לאו:

שפתי חכמים (אות ב)

לכך אמרין בכל מקום דעשה דוחה לא תעשה לפי שכל עשה יש בו גם כן לא תעשה ואם כן הוה ליה תרתי עשה ולא תעשה מקום הכי דוחה את לא תעשה גרידא.

(3) מהרש"א (א"א יומא פ"א ע"א ד"ה ע"ב)

... דמסברא להקל עונש עובר בעשה בעלמא דיושב ואינו עושה מעובר בל"ת שעובר במעשה ומה"ט עשה דוחה ל"ת כיון דהעשה מקיים במעשה.